

Antikke nomade-textiler fra Anatolien

Tekst & foto: **JAN ANDERSEN**

En unik samling på 23 antikke tæpper, kelims og fragmenter fra Anatolien blev udstillet fra august til oktober 2008 på Svaneholms Slot i Skåne i anledning af den skånske tæppeklubs 25 års jubilæum.

De udstillede textiler var fremstillet fra 1700-tallet og frem til midten af 1800-tallet, vævet af nomade og landsbykvinder til familiernes eget brug. De udstillede nomade-kelims kom hovedsagelig fra det centrale Anatolien. Nomaderne levede i sorte gedehårs-telte og deres kelims tjente som alle deres textiler et praktisk formål samtidigt med at textilerne var stor kunst.

Kelims blev brugt som gulvtæpper og skillevægge mellem mændenes og kvindernes afdelinger. Og de blev brugt til at dække teltets øvrige husgeråd, der var stablet langs teltets sider.

I den østlige del af Centralanatolien, Kappadokia, boede befolkningen gennem 3-4000 år i grotter, der var hugget ud af de bløde vulkanske klipper. De høje klipper blev omdannet til rene "højhuse" med flere etager og fungerede sammen med underjordiske byer også som fæstninger, der beskyttede befolkningen, når fjenderne drog gennem dalene.

I Kappadokia boede dengang både en tyrkisktalende muslimsk befolkning og kristne græsktalende efterkommere til det byzantinske rige. Begge grupper har efterladt textiler, som var så vigtige for deres daglige liv. Der blev vævet tykke tæpper brugt som madrasser og "dyner". På de udhuggede stenbænke i grotte-husene lå tykke divan-tæpper med op til fire centimeter tyk luv. Der blev knyttet bedetæpper og kelims, f.eks. sofrehls til at dække spisepladsen.

Tre fragmenter af tæpper fra Kappadokia samlet af Sonny Berntsson,

Alle textiler var brugsgenstande samtidig med at de med deres klare farver lyste op i de dunkle hjem og deres mønstre og symboler havde stor betydning for den stærkt religiøse befolkning.

Sonny Berntsson fra Gøteborgs tæppeklub, AKREP, har skrevet flere artikler i det katalog "Från feernas trädgård" som blev udarbejdet til udstillingen på Svaneholms Slot. En af artiklerne om kvindernes vævetraditioner er oversat til dansk og kan læses nedenfor.

Selskabet for Orientalisk Tæppekunst var inviteret af den skånske tæppeklub til at se udstillingen på Svaneholms Slot og høre Sonny Berntsson foredrag om livet og vævekunsten hos befolkningen i Kappadokia. Sonny Berntsson har i mange år haft kontakt med en tyrkisk samler som i mere end 30 år fra 1950 indsamlede rester – fragmenter – af de antikke textiler fra grotte-byerne. Derfor er unikke ting blevet bevaret og kan i dag fortælle om livet og kulturen i Kappadokia.

Tæpper og tekstiler var til dagligt brug og blev simpelthen slidt op.

Derfor er de fleste genstande fra 1700-1800 tallet fra Kappadokia kun bevaret som fragmenter, men de giver alligevel et godt indtryk af vævernes kunstneriske formåen.

Sonny Berntsson fortalte, at grotte-husene var beboet frem til 1950-60, hvor den tyrkiske regering forbød boformen, fordi den var meget usund. Husene var fyldt med kræftfremkaldende Radon fra den vulkanske undergrund og få af beboerne blev over 50 år gamle. Der var mennesker som udvandrede fra Kappadokia til Sverige og som alle viste sig at lide af lungecancer. Beboerne i grotte-husene flyttede til stenhuse, som blev opført i områderne.

Hans foredrag blev ledsaget af billeder fra grotte-byerne og de byzantinske kirker, der ligesom husene blev gravet ind i klipperne. 360 kristne kirker blev bygget i grotterne, mens det ikke var en eneste moske før 1850'erne. Fra vægmalerierne i kirkerne kendes mange af symbolerne i tæpperne.

Disse afsides beliggende nærmest uvirkelige grotte-byer blev kaldt "Feernes Have" og tekstil-arven fra befolkningen hér gav inspirationen til titlen på udstillingen på Svaneholms Slot "Från feernes trädgård".

Sonny Berntsson har rejst i Tyrkiet siden 1974, hvor han fattede interesse for den anatolske tekstilkunst. I dag kan han øse af sin store viden for andre tæppeentusiaster.

Sonny Berntsson kom første gang til Tyrkiet i 1974 for at besøge sin kommende kones familie i landsbyen Endis i dalen Kazova i Tokat provinsen i den østlige del af det centrale Tyrkiet. Gennem årene har han knyttet mange kontakter blandt tæppefolk i Tyrkiet og er i dag en anerkendt ekspert i anatolske tæpper og tekstiler.

Han har skrevet en artikel i HALI nummer 112 september-oktober 2000 side 98 – 103 om bedetæpper af den såkaldte Monastir gruppe, en fusion af design fra Balkan og Anatolien.

Herunder følger én af hans artikler om emnet anatolske tekstiler fra kataloget til udstillingen på Svaneholm Slot:

Textiler – en traditionel medgift

Af Sonny Berntsson, oversat af Jan Andersen.

Fremstillingen af tekstiler i byer og blandt nomader var udelukkende en kvindelig beskæftigelse. De skulle udgå fra en mønsterskat som udvikledes lokalt indenfor stammen og udgjorde et identitetstegn for det lille samfund. Disse mønstre indlærtes fra ungdommen eller de kunne have gamle slidte tæpper som eksempler, hvor de kunne se mønstrene på tæppernes bagside under vævningen.

Når en pige fik sin første menstruation blev hun regnet for en kvinde og hun begyndte at væve sit første tæppe som medgift. Det startede med et ritual, hvor familien slagtede en hane, mens de unge veninder sang en speciel sang.

Når en pige begynder at arbejde med sin egen medgift, har hun allerede siddet ved siden af sin mor eller farmor og lært de forskellige vævetekniker som er tradition i deres familie eller stamme. Hun har også fået kendskab til, hvilke tekstiler som kræves i det miljø og i det klima, hun lever i. At hvert tekstil har sin givne funktion både praktisk og rituelt er en selvfølgelighed. Hvor mange poser, puder, gulvtæpper, sengetæpper, kelims og spiseplads-kelims som behøves, bestemmes af den samfundsgruppe, som pigen indgår i og det er de ældre kvinder som afgør hvad som

behøves for at hjemmet betragtes som fuldendt. Ud over dette kræver visse ritualer sine tekstiler, som indgår i bryllupsceremonien samt traditionelle gaver til brudgommens familie.

Når en piges vævede medgift er klar, dette kan tage op til syv år, ordnes en udstilling i et specielt rum i byen eller i pigens hjem. Her kommer nu de ældste og mest tekstilvidende kvinder i byen. I hver by kan der findes en kvinde som kaldes *Usta*, som betyder "mesterinde". Hun og de øvrige kvinder sætter nu karakter på pigens dygtighed og afgør om hun er klar til at bestyre et hjem. Hvis kvinderne giver pigens den højeste bedømmelse benævnes hun *Aman Kiz*, som er signalet til byens unge mænd og deres familier at pigens gifteklar. Jo finere tekstil medgiften er, jo højere pris for bruden er praksis.

En kvindes måde at skaffe sig høj status i det traditionelle samfund er at udvise stort kundskab til tekstiler. Hun kan vise sin dygtighed ved at spinde, væve og knytte de praktiske ting som er en del af deres livsstil som halvnomader og dyreavlere.

Hun må beherske de forskellige tekstil teknikker og kunne videreføre de vigtige mønstertraditioner i de enkelte effekter. De ting hun skal have i sin medgift er:

YATAK - sengetæppe, madras

TULLU - sengetæppe, dyne

DIVANTÆPPE - langt, smalt tæppe til siddebænken.

YASTIK - rygpuder til divanen

SOFREH - kelim til at dække spisepladsen

CHUVALS – et antal store poser/sække til opbevaring af bl.a. uld og korn

HEYBE – saddeltaske til manden

KELIM – flere til at overdække med

NAMAZLIK – bedetæppe

HALI – tæpper til dagligt brug og til højtider

En antik Yastik - rygpude til divanen. Yastiks var et af de nødvendige tilbehør til hjemmet, som kvinden vævede, inden hun var klar til ægteskabet.

Når familien vokser må kvinden fortsætte med at fremstille de forskellige tekstiler som kræves for et behageligt og varmt liv. Alt tekstil-arbejde udføres efter de daglige sysler. Når en kvinde efter mange år kan fremvise sine resultater og vække beundring, begynder byens unge piger at komme til hende efter råd og hun kan ende som "Usta", mesterinde, i sin by. Hun har da en meget høj status i sine omgivelser, også i nabobyerne.

Når det gælder samarbejde om tekstilerne er bykvinderne meget generøse med at hjælpe hinanden, men dygtighed giver status, så også konkurrence forekommer. Der findes ofte specialister på de forskellige tekstil-teknikker i byerne.

Når turkmenkvinder - Yöruk-kvinder – i Anatolien samarbejder handler det altid om at holde stammens mønsterskat levende som et link mellem generationerne. At anvende de nedarvede mønstre og symboler giver dem en følelse af at have en tidløs kontakt med forfædrene gennem samme tanker og overvejelser som kredser omkring livet og døden i et kontinuerligt kredsløb. Kontinuiteten mellem generationerne er en meget vigtig del for kvinderne og dette giver sig mange udtryk i byfællesskabet. De ser sine egne børn vokse op og omgås med det textile miljø som indrammer hjemmet og lærer sig de symboler som har været stammens siden mange slægtsled tilbage.

Når en ung pige væver sit Yatak-tæppe (seng) til sin medgift, kan hun næppe undgå følelsen af inspiration og drømme om, hvad netop dette tæppe kommer til at betyde for hende i ægteskabet. Her skaber hun grunden for sin fremtid med sin tilkommende.

Netop på dette tæppe kommer hun til at tilbringe sin bryllupsnat, føde sine børn og sove i mange nætter i sit hjem. Hvad de mønstre og symboler hun væver ind betyder for hende, forbliver altid hendes egen hemmelighed.

Når børnene begynder at kravle, lærer de uldens egenskaber at kende på naturlig måde.

Mønstre og symboler bliver det første møde med et skjult mysterium som sætter gang i børnenes fantasi og tanker. Farverne bliver den første kontakt med naturens skønhed i det ellers så farveløse hjemmemiljø.

At vokse op med familiens egne tekstiler giver en stærk harmoni og tryghed i tilværelsen.

Det skaber et naturligt kendskab til livet, hvor behovet for at behandle ulden, spinde og væve for at give varme og skønhed kommer til at have en stor betydning.

For vesterlændinge virker dette arbejde hårdt og krævende, men jeg har aldrig hørt en kvinde klage eller virke utilpas i sit skabende ved vævestolen. Snarere ser det ud som afslapning, ja til og med en meditativ handling, hvor hun endelig får mulighed for at være sig selv med sine tanker og drømme. En uskreven lov er, at moderen ikke må forstyrres, når hun sidder ved væven.